

Blažková, Olga

Pouť k Janu Čepovi

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1997, vol. 46, iss. D44, pp. 144-146

ISBN 80-210-1731-7

ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107752>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jméno Corbeia Nova, Corvei, Corvey, protože odtud i přivedl osadníky. V r. 836 byla Korvej obohacena vzácnými ostatky sv. Víta, které klášteru daroval Hilduin, opat kláštera sv. Dionysia poblíž Paříže. Přenesení těchto ostatků přineslo podle slov letopisce saské zemi nesmírné požehnání. Korvej se proslavila jako šifitelka svatovítského kultu. Ve 12. století vznikla pověst, že slovanský bůh Svantovít uctíváný na Rujaně je svatý Vít, jehož úctu tam zavedli mniši z Korveje, kteří vyžili podobnosti obou jmen, aby světce zpřístupnili lidu.

Církevněslovanská legenda o sv. Ivanu se zachovala v pěti rukopisech ze 17. věku a v chronografu, který přetiskl A. Ch. Vostokov a Josef Jireček v ČČM 1862 aj.; ve slovanské redakci ivan-ské legendy J. Vašica nezjistil vliv latinské legendy. U V. Hájka se podle něho skřížily dva prameny — Ivan je poustevník, příslušník nějakého kláštera sv. Benedikta, na jehož stopu přivádí nás církevněslovanská legenda opakující několikrát adjektivum korvacký o Ivanovi místo chorvatský. Mnich nosil totiž jméno kláštera a tajemství svého původu odhalil před smrtí. Byl členem slavného kláštera korvackého, v němž byli Slované již v 9. století. Asi tam podle J. Vašici byl dán císařem Ludvíkem po smrti svého otce jako rukojmí, který se měl stát šifitelem křesťanství mezi pohanskými krajaney. Ivan se mohl stát mnichem kolem r. 860. J. Vašica zjistil, že opat Adalgarus (856–877) přijal do svého řádu celkem 50 mnichů, mezi nimiž na 13. místě je jméno Unwanus nebo Unvanus, což by podle něho snad mohlo být Ivan. Jméno Unvan bylo více v oněch krajích frekventované než Ivan a proslaveno hamburským arcibiskupem Unvanem (1013–1029), takže pisář z předlohy mohl dobře číst Ivanus místo Unvanus.

Korvejský klášter slynul ostatky sv. Víta, přišel-li Ivan odtud, nejednal jinak. Tím by byl vysvětlen i pravý motiv svatovítského kultu Václavova chrámu v Praze. Saská církev pronikla sv. Ivanem ve druhé polovině 9. století do Čech, ač tehdy patřily k diecézi v Řeznu.

Ze Saska, z Bavor, z Frank přicházeli kněží s ostatky na dvůr sv. Václava. Dětmar (+ 982), oblíbenec Boleslava znající dobře slovansky, stal se prvním biskupem v Praze a jeho mladší vrstevník mnich korvejský Vidukind, autor saské kroniky, psal i o českých věcech.

Prvotní legenda o sv. Ivanovi byla psána slovansky. Z domova mohl Ivan znát o úsilí Metodějově, Rastislav a zejména později Svatopluk na čas připoutali i Polabské Slované k Moravě, jimž se musela jevit slovanská řeč jako vrcholně žádoucí. Asi i Bořivoj, byl-li jako Svatoplukův správce původem z Moravy, zaváděl na svém panství slovanský řád, slovanští kněží oslavovali sv. Ivana legendou a za 150 let poté vznikl benediktinský klášter na Sázavě se slovanskou bohoslužbou založený sv. Prokopem.

Za Bořivoje byly Čechy půdou, do níž pronikalo křesťanství ze dvou stran. Metodějovi však poustevník Ivan literárně unikl, zřejmě se jeho kult rozšířil až po jeho smrti (885).

Těmito zjištěními se oblast slovanské literatury 9. a počátku 10. století značně z Moravy rozšiřuje do Čech, popřípadě i jinam.

Jan Skutil

Pout' k Janu Čepovi

Mojmír Trávníček: Pout' a vyhnanství — Život a dílo Jana Čepa. Brno, Proglas 1996. 189 s.

Osudy některých spisovatelů bývají někdy poněkud spletené a lidé si nacházejí cestu k jejich dílu jen obtížně. Jan Čep je toho dobrou ukázkou. Svými názory začal být nepohodlný už po roce 1945, a když v roce 1948 odešel do exilu, zmizely jeho knihy z pultů i knihoven úplně. V příručkách a slovnících bylo možno dočíst se o něm informace pouze zkrácené, pokud se v nich ovšem heslo s jeho jménem vůbec vyskytlo. Dnes už doba, v jejímž zájmu bylo zapomenout, minula, avšak „vydávání sebraných spisů uvázlo u prvního svazku beletrie a esejistiky — prý pro nezáměr, pochopitelný při dlouhé nedostupnosti a zamlčování díla“ (s. 5). V lednu letošního roku sice k sebraným spisům přibyla ještě *Hranice stínu*, to však nemění příliš na tom, že se začarovaný kruh uzavírá; Čepovi hrozí zapomenutí, přestože ve třicátých letech, jež představují jeden z vrcholů české prózy, patřil mezi nejuznávanější spisovatele a obraz této doby by bez něho byl nepochybně o jeden tón chudší. Tón nijak hlasitý; Jan Čep totiž není z těch autorů, kteří jsou zmi-

ňování pro svůj způsob psaní, výraznou osobitost stylu, originalitu. Ve srovnání s ostatními prozaiky téhož období, například s Čapkem, Vančurou nebo Olbrachtem, je jeho jazyk spíše prostý a střídmý. Daleko více je Čep ceněn pro střízlivost a čistotu svého vyjadřování, pro schopnost vidět za věci. Ta u něho pramení z žitého křesťanství, jež je tichým spodním proudem jeho díla i života.

Toho všeho si je vědom Mojžíř Trávníček, autor Čepovy biografie *Pouť a vyhnanství*. Stejně tak si je vědom i toho, že Čepův hlas v naší hlučné době není příliš slyšet a že mu neprávem hrozí zapomenutí. A protože je přesvědčen, že takový osud si nezaslouží ani Čep sám ani ti, kdo tento tón v literatuře hledají, pouští se do práce, jež svou důkladností a přesvědčením připomíná práci obrozenců. A Čep se opravdu jeho prostřednictvím může pro současné čtenáře znovu narodit. Trávníčkovou zásluhou je vydána Čepova esejistika, korespondence, vzniká televizní pořad a především se ke čtenáři dostává průvodce Čepovým životem a dílem, kniha *Pouť a vyhnanství*. O jejím žánru by se daly vést spory, neboť nejde ani o monografii ani o celkový výklad díla z hlediska literární historie; tato knížka si totiž nárok na úplnost nedělá ani v jedné oblasti.

O Čepově díle je pojednáno jen velmi obecně a spíše než je vyložit (jedná se především úvodní kapitola nazvanou „Literární dílo Jana Čepa“) chce autor poukázat na dobové souvislosti a na vřazení Čepova díla do kontextu třicátých let. Pokud se o díle zmiňuje v dalších kapitolách, vždy jde spíše o okolnosti jeho vzniku než o dílo samé. Na citlivou interpretaci si proto budeme muset nejspíš ještě počkat, nespokojíme-li se ovšem s opakovaným citováním Šaldy, který kdysi Čepa nazval „básníkem jítřního zraku“. V rámci celého Čepova díla Trávníček vyzdvihuje vedle Čepa prozaika zvláště Čepa esejistu a poukazuje na postupný přechod od prozaické tvorby k esejistice jako na přirozený a zákonitý: „Potřeba epické formy a příběhu postupně zanikla. Meditativní rovinu svých povídek nemínil Čep neústrojně přetěžovat [...]“ (s. 13). Bereme-li však v úvahu, že touha napsat druhý román Čepa neopouštěla a že pravidelné psaní úvah pro Svobodnou Evropu ho nespěšně unavovalo a zatěžovalo, budeme i přes nepochybně vysokou úroveň jeho esejistiky v Čepovi vidět především velkého prozaika.

Čepův život nám pak tohoto autora otevírá mnohem více než pohled na jeho dílo. I tak však nejde o běžnou biografii, neboť nepojednává o Čepově životě vyváženě. *Pouť a vyhnanství* nás zevrubně informuje o Čepově dětství, rodině, školních letech. Nejvíce podrobností se dozvídáme o období meziválečném, v němž můžeme Čepův život sledovat někdy ne-li týden po týdnu, pak zcela určitě měsíc po měsíci. Ještě v době války Čepa provázíme na všech cestách z Myslechovic, kde trávil většinu času, k nakladatelům i přátelům do Olomouce, Kunštátu či do Prahy. Za každou větou těchto kapitol se skrývá obrovské množství práce a materiálů, především ze soukromého archivu Ladislava Šebely a ze vzpomínek Čepových současníků, přátel a příbuzných, které musel Trávníček pečlivě prostudovat a utřídit. Potud je výpověď o Čepově životě z jednoho aspektu — dalo by se říci — vyčerpávající. Stručnější začíná být s léty 1945–48, kdy Čep přestával být pro své názory pohodlný. Závěrečná kapitola, pojednávající o jeho životě v exilu, tedy více než čtvrtstoletí od roku 1948 až do jeho smrti v roce 1974, nám Čepův život ukazuje už jen ve velmi hrubých obrysech. Jistě to souvisí s nesnadnou dostupností materiálů, jak to uvádí i Trávníček v ediční poznámce, a přece se čtenář cítí trochu ochuzen, když poté, co se dočetl podrobné informace o sourozencích a rodičích, nedozví nic o dětech, dvojčatech narozených v Paříži, stejně tak když je poměrně krátkým vztahům k ženám, např. Ike Lobkovicové nebo Gertrudě Göpfertové věnováno mnohem více místa než vztahu k manželce Primerose. Rozdílné možnosti a materiálové zdroje tak biografii rozdělují do dvou nevyvážených částí.

Samotné rozložení a uspořádání látky je důkazem toho, že v případě *Pouť a vyhnanství* nejde o klasický životopis, ale spíše o to, připravit i čtenářům pouť k tomuto autorovi. Trávníček si za východisko svého textu vzal Čepovu knížku, „která má v jeho díle zvláštní postavení už proto, že je jako první a jediná psána francouzsky. Je opatřena názvem, jehož použil již u výboru próz roku 1944: *Sestra úzkost*. Naznačuje víc než základní ladění těchto zlomků autobiografického eseje a víc než tehdejší autorovu situaci. Vypovídá o úzkosti jako rodném stavu autorovy duše.“ (s. 17). Trávníček se touto knihou nechává vést, o čemž svědčí časté citace. *Sestra úzkost* tolik Trávníčkovu knihu prostupuje, že by bylo možné *Pouť a vyhnanství* považovat za její obsáhlý komentář. A to komentář velice fundovaný. Každou epizodu zaznamenanou u Čepa Trávníček doplňuje mnoha daty, fakty, okolnostmi, vysvětlením, upřesněním atd. Dále jsou vyplněny i mezery mezi

oněmi „zlomky“, kdy se Trávníček dohaduje, proč je Čep ve svém eseji pomínil, a opět doplňuje data, fakta, knihy či překlady, na kterých Čep v té které době pracoval, jména lidí, se kterými se setkával... Přehlednou orientaci umožňuje rejstřík i vysvětlivky, které jsou spíše souborem krátkých portrétů osobností, „jejichž jména a dílo byla po dlouhá léta utajována a údaje o nich málo dostupné“ (s. 170). Další užitečnou věcí je i chronologie knižního díla Jana Čepa včetně všech překladů a vydání jeho próz v zahraničí. Vyhnanství Jana Čepa je v Trávníčkově knize ukončeno návratem, i když ne takovým, po jakém Čep tolik let v exilu toužil: v epilogu se ukazuje, jak Čep oslovuje i dnešní čtenáře a jak působí na jiné spisovatele, ze kterých Trávníček jmenuje například Ivana Slavíka nebo Pavla Švandu.

Pouť a vyhnanství tedy není ani vyčerpávajícím životopisem a autor si je toho vědom. Jeho úlohou však bylo cosi jiného: pokusit se pootevřít spletitou osobnost a dílo neprávem pozapomenutého spisovatele a strhnout zjednodušující nebo dokonce mylné nálepky, které se v souvislosti s Čepem často citují: ruralistický spisovatel, katolický spisovatel, básník jitrního zraku či básník dvojího domova. *Pouť a vyhnanství* tento úkol splňuje. Je na této knize znát, že je psána s láskou, s osobním zaujetím pro věc, přesto se svého tématu držl věcně a je jí cizí jakákoli sentimentalita. Můžeme ji tedy charakterizovat jako střídmou, cudnou, zkrátka „čepovskou“. Tyto „zlomky biografického eseje“, tak vhodně doplňující Čepovy vlastní „zlomky autobiografického eseje“, jsou laskavým pozváním na cestu a průvodcem pro ty, kteří se chtěli přiblížit k člověku, který svým životem i dílem neustále hledal domov, a to mezi lidmi i u Boha.

Olga Blažková

Ivo Pospíšil — Miloš Zelenka: René Wellek a meziválečné Československo. Masarykova univerzita, Brno 1996, 211 stran.

Dva již renomovaní čeští slavisté — brněnský Ivo Pospíšil a českobudějovicko—pražský Miloš Zelenka vycházejí ve své knize zřejmě ze správného názoru, že pro československou bohemistiku, slavistiku i další vědní discipliny mezi dvěma válkami bylo příznačné mj. hledání nových metod, které diferencovalo mnohé skupiny, směry i jednotlivce. Vedle jazykovědy, jež zaujímala klíčové postavení ve slavistice a bohemistice a proslula pozoruhodnými teoretickými výsledky, se pokoušela formulovat své teoretické a metodologické postupy také literární věda, která se musela odpoutat od názorů a zásad pozitivismu.

Autoři hledají „kořeny strukturální estetiky“ (podtitul zní: Ke kořenům strukturální estetiky) a chtějí mj. „upozornit na meziválečné souvislosti, které stály u pramenů Wellkovy osobnosti“. Dospívají k závěru, že tenkrát došlo k bezprostřednímu spojení ruského formalismu a pražského strukturalismu. Poukazují přitom na Wellkův odlišný pohled na Pražskou školu, v níž zaujímal podle vlastních slov roli outsidera, na to, jak ruská formální škola pomáhala Wellkovi metodologicky zrát, na kořeny Mukařovského teoretických a metodologických postupů ap.

Wellkovo literárněvědné a teoretické myšlení sledují autoři v kontextu vývoje české literární komparatistiky a ruské i evropské meziválečné teorie literatury, hledají genetické nebo typologické souvislosti a uzavírají, že jeho „originální přístupy... tkví v středoevropském kulturním prostoru“.

Autoři značně podrobně, přehledně a v souvislostech středoevropského teoretického myšlení i v kontextu české meziválečné literární komparatistiky, germanistiky a historie analyzují Wellkovo teoretické dílo, jeho vědeckou orientaci, jeho postavení v Pražském lingvistickém kroužku, upozorňují na jeho pochybnosti o možnostech českého jazyka „jako komunikačního prostředku vědy“.

Pozornost věnovali autoři Wellkovu vztahu k filozofii Friedricha Nietzscheho, sporu se slavistou Milošem Weingartem, který byl vlastně Weingartovým sporem s Pražským lingvistickým kroužkem, z něhož pro názorové neshody s Mukařovským a B. Havránkem v roce 1934 vystoupil. René Wellek patřil k zvláštní skupině „literárních historiků mladší generace“. Měl blízko k Mukařovskému, ale nijak nepřilnul ani k Mathesiovi a Havránkovi, ani k Trubeckému a Jakobsonovi. R. Wellek chápal literární dějiny „jako dynamický systém funkčních protikladů“ a na rozdíl od Mu-